

1. Təhlilin əhəmiyyəti və vəzifələri, informasiya mənbələri.

Bazar iqtisadiyyatında azad bazar rəqabəti şəraitində müəssisənin yaşaması, iflasa uğraması və böyük maliyyə uğursuzluqlarına düşməsi, rəqabətdə liderlik, qiyməti və mənfəətin maksimumlaşdırılması, mümkün iqtisadi artım templəri, müəssisə fəaliyyətinin yüksək rentabelliyyənin təmin olunması və i.a. fəaliyyətində həlledici rol oynayan bu əlamətlər maliyyə vəziyyətindən bilavasitə asılıdır.

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində müəssisənin maliyyə vəziyyətində əmələ gələn dəyişikliklərə təsir göstərən əsas amilləri aşkara çıxartmaq, onların dərəcəsini təyin etmək və maliyyə vəziyyətində gözlənilən meylləri proqnozlaşdırmaq təhlilin başlıca isətiqamətləridir.

Müxtəlif mülkiyyət formalarında fəaliyyət göstərən müəssisələrin maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasında dövlət təminatı mövcud olmayan indiki zamanda bütün müəssisələrdə, hətta yüksək inkişaf templərinə nail olmuş müəssisələrdə belə, maliyyələşdirmə mənbələrinin artırılmasına bu və ya digər dərəcədə ehtiyac daim hiss olunur. Bu ehtiyacı həm daxili ehtiyatları səfərbər etmək, həm də müəssisədən kənar mənbələr hesabına ödəmək tələb olunur. Həmin mənbələri müəssisə özünün təsərrüfat-maliyyə fəaliyyəti haqqında obyektiv informasiyanı təhlil etməklə, kapital bazarında axtarıb tapmaq mümkündür. Deməli, müəssisənin maliyyə vəziyyətinin öyrənilməsi xarici investorların və kreditorların da maddi marağını təmin edən problemlərdən biridir.

Maliyyə vəziyyəti müəssisənin işgüzar fəaliyyətinin və etibarlılığının mühüm xarakteristikasıdır. O, müəssisənin rəqabətə davamlılığını və işgüzar əməkdaşlıqda onun potensialını müəyyən edir, yalnız müəssisənin deyil,

eləcə də onun portnyorlarının iqtisadi maraqlarının səmərəli təmin edilməsi üçün təminatdır.

Bəzr iqtisadiyyatı şəraitində iqtisadi proseslərin iştirakçılarının müəssisənin maliyyə vəziyyəti və üşgüzar aktivliyi haqqında obyektiv və düzgün informasiya əldə edilməsinə marağı daha da artmışdır. Bazar münasibətlərinin bütün subyektləri öz portnyorlarının rəqabətə davamlılığı və etibarlılığının birmənalı qiymətləndirilməsində maraqlıdırlar.

Analitik işin müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi onun təşkil edilməsinin səviyyəsindən aslıdır. Firmada daxili analitik iş bütöv və düşünülmüş sistem kimi təşkil edilməlidir. Bura istehsal və maliyyə retrospektiv, operativ və prespektiv, kompleks və tematik təhlil, habelə digər kommersion təşkilatlarının - rəqiblərin, mal göndərənlərin alıcıların, borc verənlərin xarici təhlili daxil edilməlidir. İqtisadi təhlil mütəlif formada təşkil edilə bilər:

İri firmalarda – xüsusi bölmələr, maliyyə direktoru yanında qruplar (şöbələr və laboratoriyalar);

Orta firmalarda – maliyyə məsələləri üzrə qrup və ya heç olmazsa bir mütəxəssis (maliyyə meneceri yaxud direktorun maliyyə məsələləri üzrə mavinisi);

Kiçik firmalarda – baş mühasib.

Analitik tədqiqat, onun nəticələri və istehsalın idarə edilməsində onlardan isyifadə olunması müəyyən prinsiplərə uyğun olmalıdır. Bu prinsiplər analitik tədqiqat zamanı nəzərə alınmalı və təhlilin təşkili, aparılması və onun nəticələrindən əməli istifadə edilməsi zamanı mütləq yerinə yetirilməlidir.

Kompleks iqtisadi təhlil prosesində göstəricilər sistemi ilə xarakterizə olunan təsərrüfat proseslərinin keyfiyyət və kəmiyyətə təhlili əsasında müəssisənin fəaliyyətinin nəticələrinin yekunlaşdırılması mühüm yer tutur. Obyektin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi kompleks iqtisadi təhlilin birinci

mərhələsində aparılır. Bu zaman analitik işlərin əsas istiqamətləri müəyyən edilir. Son mərhələdə isə təhlilin nəticələri yekunlaşdırılır. Son qiymətləndirmə hər bir konkret situasiya üçün əsas informasiya mənbəyi hesab edilir.

Müəssisənin maliyyə vəziyyətinin və üşgüzar aktivliyinin kompleks müqayisəli reyting qiymətləndirilməsi metodikasının mərhələləri aşağıdakılardır:

- * hesabat dövrü üçün ilkin informasiyanın toplanması və analitik işlənməsi; müəssisənin maliyyə vəziyyətinin reytinginin qiymətləndirilməsi üçün göstəricilər sisteminin əsaslandırılması və onların təsnifləşdirilməsi.

- * reyting qiymətləndirmənin yekun göstəricisinin hesablanması.

- * reytingə görə müəssisənin təsnifləşdirilməsi.

Yekun reyting qiymətləndirmədə müəssisənin istehsal və maliyyə fəaliyyətinin bütün vacib göstəricilərini nəzərə alınır. Onun tərtibi zamanı müəssisənin istehsal potensialı, onun məhsulunun rentabelliği, istehsal və maliyyə resurslarından istifadənin səmərəliliği, vəsaitlərin vəziyyəti və yerləşdirilməsi haqqında və digər göstəricilərdən istifadə olunur.

2. Müəssisənin təsərrüfat fəaliyyətinin kompleks təhlilinə metod və onun xarakterik əlamətləri.

Kompleks iqtisadi təhlilin metod və metodikası təsərrüfat fəaliyyəti təhlilin metod və metodikasının əsas tərkib hissəsidir. Buna görə də əvvəlcə təsərrüfat fəaliyyətinin metod və metodikasını onun xarakterik cəhətlərini şərh etmək məqsədyönlüdür.